

**ДИНАМИКА НА ОРГАНИЗАЦИЯТА, УПРАВЛЕНИЕТО И СЪСТОЯНИЕТО
НА РАЗВЪДНАТА ДЕЙНОСТ В КОНЕВЪДСТВОТО
DYNAMICS OF THE ORGANIZATION, MANAGEMENT AND STATE
OF THE BREEDING PROCESS IN HORSE BREEDING**

**Мая Попова
Maya Popova**

Изпълнителна агенция по селекция и репродукция в животновъдството – София, Бистришко шосе, № 26
Executive Agency for Selection and Reproduction in Animal Breeding – Sofia, 26, Bistrishko shosse str.

E-mail: m_popova1@abv.bg

Резюме

Направен е анализ на организацията и управлението на развъдната дейност в коневъдството за периода 2000-2012 г. Установено е, че през анализирания период се запазва тенденцията на намаляване на броя на конете, основната причина за което е намаленият интерес към използване на конете за работа. През периода се извършва преход от държавна към частна организация на развъдната дейност в коневъдството. От 2001 до 2010 г. на територията на страната действа една развъдна организация, която извършва развъдна дейност с всички породи коне. От 2010 г. се създават 4 нови развъдни организации. Под контрола на развъдните организации са около 3 процента от отглежданите в страната коне от породите Каракачански кон, Плевенски кон, Дунавски кон, Източнобългарски кон, Чистокръвен английски кон, Хафлингер, Чистокръвен арабски кон, Тракелнер БГ. Работи се по създаването на три нови породи коне - Български спортен кон, Български тежковозен кон и Българска рисиста порода. Като цяло в страната се отглеждат коне от 20 породи. Критично е състоянието на отечествените породи Дунавски и Плевенски кон, за запазването на които е целесъобразно да се създадат нуклеусови ядра с помощта на държавата.

Abstract

An analysis was made of the organization and management of the horse breeding process for the period of 2000-2012. It was discovered that during the analyzed period, the trend of reduction in the number of horses has remained and the main reason is the reduction in interest in using horses for work. During the analyzed period a transition from a government to a private breeding organization in horse breeding occurred. During the period of 2001-2010 throughout the country only one breeding organization existed, which carried out the breeding activity of all horse breeds. Since 2010 there were four new breeding organizations created. Under the control of these breeding organizations are about 3% of the country's bred horses from the breeds Karakachan horse, Plevan horse, Danubian horse, Eastbulgarian horse, Thoroughbred, Haflinger, Purebred Arabian horse, Trakehner BG. Work was started on the creation of three new horse breeds - Bulgarian sport horse, Bulgarian heavy draft horse and Bulgarian trotter horse. Overall, there are 20 breeds of horses that are being bred in the country. The status of the native breeds Danubian and Plevan horses is critical. In order to ensure their preservation it is recommended to create nucleus herds with the help of the state.

Ключови думи: коневъдство, развъдно-подобрителна работа, контролирани коне, породи.

Key words: horse breeding, breeding-improvement process, horses under breeding control, breeds.

ВЪВЕДЕНИЕ

Коневъдството в нашата страна се е развивало с различен успех през годините. В по-новата ни история, скоро след Освобождението на България от турско робство, държавата взема развитието на коневъдството в свои ръце, като през 1892 г. е издаден първият в областта на животновъдството закон - Законът за развитие на коневъдството. Причината е, че за нуждите

на селското стопанство и армията били необходими поедри, масивни ездови и впрегатни коне, а местните коне били дребни и къснозрели (Karaivanov and Barzev, 1994; ASRZh, 2011).

След издаване на закона към Министерството на земеделието се създават конезаводите „Кабияк“ край град Шумен и „Клементина“ край град Плевен, а към Министерството на войната – конезаводът „Божурище“

край град София. Създадени били и пет държавни жребцови депа - две към конезаводите „Кабиюк” и „Клементина”, които обслужвали цяла Северна България, и три за Южна България - в ДЗС „Кая Бунар” Ямболско, в Стара Загора и в Пловдив. Учредява се Върховен съвет по коневъдство. В него са участвали специалисти и военни, които решавали основните въпроси за насоките на племенната работа в коневъдството (Dobrev, Karaivanov, 1989).

В резултат на започналата целенасочена развъдно-племенна работа се създават три отечествени породи - Източнобългарски кон, Плевенски кон и Дунавски кон, които са признати през 1951 г. Освен тях, главно в Североизточна България, се е отглеждал и Арабски кон. Към конезавода „Кабиюк” имало орловорисиста и ардено-першеронска секция, които били закрити през 1924 г. като безперспективни и неподходящи за нашето дребно селско стопанство.

До началото на Втората световна война общият брой на конете достига 614 406, което е почти два пъти повече от броя на конете през 1893 г. - 334 942 (Dobrev, Karaivanov, 1989).

С внедряването на техника в селското стопанство броят на конете у нас постепенно намалява, като през 1948 г. той е 557 947, през 1958 - 430 754, през 1960 - 333 813. През 1964 г. от нашата страна били продадени на Англия 16 жребца от Източнобългарската и Плевенската порода. Въпреки успехите в подобряването до 1980 г. броят на конете намалява до 120 000 (Dobrev, Karaivanov, 1989).

Целта на настоящата разработка е да се направи анализ на организацията, управлението и състоянието на развъдната дейност в коневъдството от 90-те години на XX век до настоящия момент.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

При анализа използвах информация от аграрните доклади на Министерството на земеделието и храните (МЗН, 1998-2011 г.); каталозите на Изпълнителната агенция по селекция и репродукция в животновъдството (ИАСРЖ) - „Породи селскостопански

животни в Република България” (IASRZh, 2011); годишните отчети на Националната асоциация по коневъдство, на Асоциацията „Източнобългарски кон”, Асоциацията за развъждане на местни автохтонни породи в България, Асоциацията „Български спортен кон”, Асоциацията на коневъдите в България; информация от ДФ “Земеделие” и др.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

След намаляването до 80-те години на миналия век от 1990 г. броят на конете се увеличава, като през 1999 г. достига 141 025 броя (табл. 1). От този период броят се променя скокообразно през годините в двете посоки - увеличаване или намаляване. Максимален брой е отчетен през 2010 г. - 181 000, но това е твърде нереално, тъй като през предходните 5 години броят е бил почти наполовина.

За племенните качества на конете през анализирания период трудно може да се говори, тъй като под селекционен контрол са между 1150 и 3722 коня, което е между 0,8 и 3,2% от общия размер на популацията. Това, което може да се отбележи, е, че макар и бавно броят на контролираните коне прогресивно и устойчиво нараства.

До началото на века селекционната дейност в коневъдството се организира и ръководи от Изпълнителната агенция по селекция и репродукция в животновъдството. В агенцията с помощта на научни работници и експерти от практиката се определят селекционните цели в коневъдството, разработват се нормативни документи, свързани с развъдната дейност. Там се водят родословни книги и зоотехнически регистри, издават се зоотехнически документи. Основни проблеми при селекцията на конете са липсата на единни селекционни програми, които да обхващат и работата в частните коневъдни ферми и коневъдните дружества; липсата на родословни книги за някои от развъжданите породи; недостатъчният брой жребци пепиниери, особено в отечествените породи.

През 1999-2000 г. започва раздържавяване и реструктуриране на селекционната работа в

Таблица 1. Динамика на конете в Република България за периода 1999-2012 г.
Table 1. Dynamics of the horses in Republic of Bulgaria for the period 1999-2012

Година Year	Коне, бр. / Horses, number		Година Year	Коне, бр. / Horses, number	
	Общо Total	В т.ч. контролирани Of which controlled		Общо Total	В т.ч. контролирани Of which controlled
1999	141 025	1 150	2006	120 491	2 749
2000	140 311	2 230	2007	119 000	2 755
2001	134 900	2 613	2008	117 000	3 076
2002	144 140	1 356	2009	113 000	3 642
2003	133 625	1 520	2010	181 000	1 243
2004	135 248	1 680	2011	n.i.	3 715
2005	122 702	2 602	2012	n.i.	3 722

животновъдството. От поделенията на бившата Национална служба по селекция и репродукция в животновъдството (НССРЖ) се създават 6 ЕООД с предмет на дейност в областта на елитното говедовъдство и коневъдство. Под селекционен контрол са обхванати едва 520 кобили, 75 жребци пепиниери и 120 жребци станционери от държавните и частните конезаводи, племенни конеферми и жребцови депа. Селекционната работа се води с чистокръвни и полукръвни коне от породите Чистокръвна английска, Арабска, Арабска - тип "Шагия", Рисиста, Източнобългарска, Дунавска, Плевенска и др. Започва процес по регистрация на женските кончета от 1 до 3 години, имащи племенна стойност. Въведено е изискването производът на конете да се доказва с паспорт на коня, издаван от НССРЖ. В страната започва внос на коне от Франция, Германия, Турция, Югославия и др., като се появяват проблеми при съхранението на отечествените породи, особено на Плевенската и Дунавската порода.

През 1999 г. е издадена "Национална племенна книга на Чистокръвната арабска порода" и "Племенна книга на Арабската порода - тип Шагия". Страната ни официално е призната за пълноправен член на Световната асоциация на Арабския кон – WAHO, и на Международната асоциация за Арабска Шагия порода - ISG. Това отваря вратите на международния пазар за български коне от двете породи.

През 2001 г. се издават първите разрешения за развъдна дейност в страната. Наред с другите животновъдни отрасли разрешение получава и първата в страната развъдна организация по коневъдство - Националната асоциация по коневъдство (НАК), която трябва да поеме развъдната дейност от държавната структура. Дейността на асоциацията обаче започва реално през 2004 г., когато получава субсидия от ДФ "Земеделие". Субсидирани са дейностите по идентификация на племенни коне, създаване на цифрова база данни на конете под селекционен контрол, ДНК тестове за доказване на произхода на новородени кончета, издаване на Държавни племенни книги за Чистокръвната арабска и Чистокръвната английска порода, кастрация на млади жребци, отпаднали от разплод след бонитировка, както и изпълнение на програма за тестиране и изпитване на разплодните коне (Barzev, Yordanov, 2005). В структурата на НАК влизат отделни породни асоциации и собственици на коне.

През 2003 г. от България се изнасят 5990 коня, от които 265 за разплод, предимно от породите Чистокръвна арабска, Шагия и Източнобългарска. През следващата година се изнасят още 312 коня за разплод, като същевременно се внасят 145 коня предимно от Германия, Турция, Югославия, Белгия, Франция и

Унгария. Над 99% от конете се отглеждат в частния сектор. В държавни структури се съхраняват само част от конете от Националния генофонд.

Развъдната дейност в коневъдството постепенно преминава от ИАСРЖ към НАК, като през 2005 г. държавната структура контролира 949 коня, а развъдната организация - 1653. Износът продължава да доминира над вноса – при изнесени 327 коня за разплод са внесени 86 коня от Германия, Йордания, Полша и Турция.

От 2001 г. до 2009 г. ИАСРЖ е със статут на Официален регистратор на коне от Чистокръвната английска и Чистокръвната арабска порода. Официалният регистратор отговаря за издаването на документи за идентификация и регистрация на конете от Чистокръвната английска и Чистокръвната арабска порода, както и за воденето и издаването на родословни племенни книги на съответните породи.

През 2009 г. регистрираните коне са около 3,1% от цялото поголовие на еднокопитните. От 1 юли 2009 г. влиза в сила Регламент (ЕО) 504/2008 на Комисията за прилагане на Директива 90/426/ЕИО и Директива 90/427/ЕИО на Съвета относно методите за идентификация на еднокопитни животни. С този регламент се въвежда уникален идентификационен номер за всяко еднокопитно животно и издаването на единен пожизнен идентификационен документ (паспорт). Изискванията на регламента са изпълнени за регистрираните в родословни книги коне на територията на страната.

В края на 2009 г. започват опити за реорганизиране на развъдната дейност в коневъдството. Част от развъдните организации се опитват да преодолеят монопола на НАК, който до момента извършва развъдна дейност с всички породи в страната, и заявяват желанието си да работят самостоятелно. През 2010 г. за пръв път под селекционен контрол се поставя единствената ни автохтонна порода Каракачански кон. Първоначално разрешение за развъдна работа с породата е издадено на Асоциацията за развъждане на местните автохтонни породи в България, а няколко месеца по-късно – и на Асоциацията на коневъдите в България (АКБ), наследила реорганизираната НАК. Последователно АКБ получава разрешение за работа с породите Чистокръвен английски кон, Дунавски кон, Хафлингер, Чистокръвен арабски кон и Тракенер БГ.

През 2010 г. разрешение за развъдна дейност получава Асоциацията „Източнобългарски кон“ за работа с едноименната порода, а през следващата – и Асоциацията за възстановяване и развитие на породите Плевенски кон и Гидран. През 2011 г. е даден лиценз и на развъдни организации, изявили желание да създават нови породи коне – Български спортен кон на

Таблица 2. Динамика на породите и броя на контролираните коне, развъждани в Република България за периода 2009-2012 г.

Table 2. Dynamics of the breeds and number of controlled horses bred in Republic of Bulgaria for the period 2009-2012

№	Порода / Breed	2009	2010	2011	2012
1	Чистокръвна английска / Thoroughbred	463	-	611	187
2	Чистокръвна арабска / Purebred Arabian	151	-	-	166
3	Арабска Шагия / Shagya Arab	115	-	-	-
4	Източнобългарска / Eastbulgarian horse	415	550	700	700
5	Плевенска / Pleven horse	56	-	60	60
6	Дунавска / Danubian horse	142	-	187	72
7	Тракененска / Trakehner	150	-	-	53
8	ХанOVERска / Hanoverian	148	-	-	-
9	Рисиста / Trotter	197	-	-	106
10	Тежковозна / Heavy Draft	738	-	225	243
11	Хафлингер / Haflinger	135	-	280	116
12	Англо-арабска / Anglo-Arabian	12	-	-	-
13	Български спортен кон / Bulgarian sport horse	152	-	250	350
14	Гидран / Gidran	21	-	19	19
15	Тинкер / Tinker	17	-	-	-
16	Арабохафлингер / Arab-haflinger	4	-	-	-
17	Куотърхорс / Quarter horse	5	-	-	-
18	Пейнт хорс / Paint horse	5	-	-	-
19	Пони / Pony	139	-	-	-
20	Каракачански кон / Karakachan horse	-	693	1383	1650
21	Полукръвни / Half-bred horses	577	-	-	-
	ОБЩО / TOTAL	3642	1243	3715	3722

едноименната организация Асоциация „Български спортен кон“ и на АКБ за създаване на Български тежковозен кон и Българска рисиста порода.

Понастоящем управлението на развъдната дейност в коневъдството на практика се осъществява от Секция „Коневъдство“ на Националния съвет по генетични ресурси в животновъдството, създаден през 2010 г. Съветът е консултативен орган към Националния координатор по генетични ресурси в животновъдството, чиито функции според Закона за животновъдството изпълнява изпълнителният директор на ИАСРЖ. В съвета се обсъждат проблемите и се приемат решения за насоките на работа в коневъдството. Плод на съвместната дейност на държавната институция (ИАСРЖ) и неправителствените развъдни организации в Съвета са и приетите с консенсус изключително важни промени в Наредба № 14 от 2 август 2007 г. за условията и реда за извършване на дейности по селекция и репродукция, търговия и участие в конноспортни състезания на регистрирани еднокопитни. Новата редакция на Наредбата е публикувана на 20 юли 2012 г. в бр. 55 на Държавен вестник.

Преустройството на развъдната работа в коневъдството през 2010 г. води до намаляване на броя на регистрираните коне, но през следващите две години той бързо нараства (табл. 1).

През годините нараства и породното разнообразие (табл. 2). Регистрирани са животни от породите Фризийска, Пейнт хорс, Куотърхорс и др., които имат повече екзотичен характер, отколкото роля в племенното коневъдство. Независимо от това, те може да положат основите на нови за нас племенни ферми (Бързев, 2008). Понастоящем у нас се развъждат 20 породи коне, като част тях през последните 3 години не са включени в броя на контролираните. Това са Арабска Шагия, ХанOVERска, Англо-арабска, Тинкер, Арабохафлингер, Куотър хорс, Пейнт хорс и Пони.

За по-нататъшно успешно развитие на коневъдството е необходимо да се засили подпомагането на дейността на собствениците, отглеждащи животни от местни породи, като особено внимание се обърне на Дунавския и Плевенския кон. Целесъобразно е за запазване на тези две породи да се създадат нуклеусови ядра с помощта на държавата.

ИЗВОДИ

1. През анализирания период 1999-2012 г. се запазва тенденцията на намаляване на броя на конете, основната причина за което е намаленият интерес към използване на конете за работа. През периода се извършва преход от държавна към частна организация на развъдната дейност в коневъдството.

2. От 2001 до 2010 г. на територията на страната действа една развъдна организация, която извършва развъдна дейност с всички породи коне. От 2010 г. се създават 4 нови развъдни организации.
3. В страната се отглеждат коне от 20 породи. Под контрол на развъдните организации са около 3% от отглежданите в страната коне от породите Каракачански кон, Плевенски кон, Дунавски кон, Източнобългарски кон, Чистокръвен английски кон, Хафлингър, Чистокръвен арабски кон, Тракенер БГ. Работи се по създаването на три нови породи коне - Български спортен кон, Български тежковозен кон и Българска рисиста порода.
4. Състоянието на отечествените породи Дунавски и Плевенски кон е критично и за запазването им е целесъобразно да се създадат нуклеусови ядра с помощта на държавата.

LITERATURA

Barzev, G., G. Yordanov, 2005. Aktualno sastoyanie i problemi na konevadstvoto predi priemaneto na R. Bulgaria v Evropeyskia sayuz. – V: Balgarskoto zhivotnovadstvo v navecherieto na prisaedinyavaneto

kam Evropeyskia sayuz. Sborni dokladi, St. Zagora, 42-47.

Barzev, G., 2008. Ustoychivo razvitie v konevadstvoto. – V: Ustoychivo agrarno razvitie na Bulgaria v Evropeyskia sayuz. Nauchna konferentsia, Stara Zagora, 79-83.

Dobrev, D., R. Karaivanov, 1989. Razvitie, sastoyanie i perspektivi na konevadstvoto v Bulgaria. – V: Mezhdunaroden simpozium po problemite na polukravnото konevadstvo. Sbornik dokladi, St. Zagora, 7-14.

IASRZh, 2011. Porodi selskostopanski zhivotni v Republika Bulgaria. Sofia, s.104.

Karaivanov, R., G. Barzev, 1994. Konevadstvo. Agropres, Sofia, s. 250.

MZH, 1998-2011. Godishen доклад za sastoyaniето i razvitiето na zemedeliето, Sofia.

Статията е приета на 12.12.2012 г.

Рецензент – проф. д-р Георги Бързев

E-mail: barzev@af.uni-sz.bg